

II.2 VRIEND OF VIJAND?

reflectieve les - 3de graad B.O.

INHOUD

Als we aan de Eerste Wereldoorlog denken zien we 'de Duitsers' als vijand. Het Duitse keizerrijk heeft inderdaad het Koninkrijk België aangevallen. Toch is het belangrijk om dit genuanceerder te bekijken.

Vriendschappen tussen Duitsers en Bruggelingen

De Eerste Wereldoorlog is een oorlog tussen staten en tussen legers, maar niet tussen burgers. De Duitse en de Belgische bevolking zijn in principe geen vijanden. Het is géén burgeroorlog. Bovendien hebben de Duitse bevolking en het Duitse leger minstens evenveel te lijden onder de oorlog en is een soldaat meer dan een uitvoerder van bevelen. Het is ook een zoon, een vader, een echtgenoot, collega, vriend, ... Een paar Brugse verhalen getuigen van de menslievende kant van sommige soldaten. Zo geven ze soms oude laarzen of jassen aan de Bruggelingen, zodat het leer en de stof hergebruikt kan worden om schoenen en kleren te maken.

Tussen Duitsers en Bruggelingen ontstaan zelfs vriendschappen en zeker ook romances, al mochten de Duitsers van hun legeroverheid niet met Belgische meisjes trouwen. In tegenstelling tot de soldaten van het landleger, die vaak naar een andere locatie worden overgebracht, blijven de Duitse Marine-soldaten vier jaar lang op dezelfde plek. Het is evident dat ze een band met de bevolking krijgen. Bovendien lijken sommige Duitse dialecten op het Brugs, wat de verbondenheid versterkt. Voor de Eerste Wereldoorlog was er trouwens geen anti-Duitse sfeer in België. Er werd zelfs opgekeken naar de grootmacht Duitsland.

Friendly fire

Een ander punt waarbij stilgestaan moet worden, zijn de aanvallen uit 'bevriende kampen' (het zogenaamde 'friendly fire'). In het begin van de oorlog kijken de Bruggelingen nog met sympathie naar die 'bevriende' vliegtuigen van de geallieerden, maar na hun vele bombardementen op de stad wordt dat moeilijker.

Spelen met de publieke opinie

Tenslotte zijn er de verhalen die een eigen leven beginnen te leiden. De Duitsers en geallieerden verslaan bepaalde gebeurtenissen op een verschillende manier, waarbij ze de mensen elk van hun gelijk trachten te overtuigen. Zo maken de Duitsers in Brugge foto's van de bombardementen en verspreiden die om te laten zien 'hoe slecht' de geallieerden zijn. Er bestaan ook foto's van Duitsers die voedsel aan kinderen geven om te tonen dat zij 'ook goed' zijn. Aan de andere kant verspreidt de 'British War Propaganda Bureau' verhalen over de misdaden die de Duitsers tegen burgers begaan en stellen die gruwelijker voor dan ze waren.

Naast propaganda is censuur een kenmerk van communicatie in tijden van oorlog. In bezet gebied kan men namelijk enkel gecensureerde Duitse kranten krijgen. Dat wil zeggen dat de Duitse bezetters de artikels nalezen en schrappen wat ze niet willen delen met de bevolking: situaties of bewoordingen waarin ze een slecht figuur slaan, geheimen ... De publieke opinie over wie vriend of vijand is, wordt dus beïnvloed.

DOELSTELLING

De leerlingen komen te weten dat de Duitse bezetters tijdens WOI in Brugge niet enkel als 'vijanden' en de geallieerden niet enkel als 'vrienden' beschouwd konden worden en verkrijgen op die manier een meer genuanceerd beeld van de strijdende partijen in de oorlog.

De leerlingen zien ook dat de publieke opinie over het vriend/vijandbeeld tijdens WOI beïnvloed werd door propaganda en censuur en ontdekken al doende op welke manier een propaganda-cam-

pagne bedacht en gevoerd wordt.

EINDTERMEN

Eindtermen wereldoriëntatie

De leerlingen

3.4 kunnen in concrete situaties verschillende manieren van omgaan met elkaar herkennen, erover praten en aangeven dat deze op elkaar inspelen.

3.7* hebben aandacht voor de onuitgesproken regels die de interacties binnen een groep typeren en zijn bereid er rekening mee te houden.

4.5* beseffen dat hun gedrag beïnvloed wordt door de reclame en de media.

4.8 kunnen illustreren dat verschillende sociale en culturele groepen verschillende waarden en normen bezitten.

5.8 kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.

5.9 tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.

7 kunnen op hun niveau verschillende informatiebronnen raadplegen.

Leergebiedoverschrijdende eindtermen - leren leren

2 De leerlingen kunnen op systematische wijze verschillende informatiebronnen op hun niveau zelfstandig gebruiken.

3 De leerlingen kunnen op systematische wijze samenhangende informatie (ook andere dan teksten) verwerven en gebruiken.

Leergebiedoverschrijdende eindtermen – sociale vaardigheden

1.5 De leerlingen kunnen bij groepstaken leiding geven en onder leiding van een medeleerling meewerken.

1.6 De leerlingen kunnen kritisch zijn en een eigen mening formuleren.

3 De leerlingen kunnen samenwerken met anderen, zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine.

VOORBEREIDING

Informatie uit de inspiratiebundel die je best doorneemt als voorbereiding op deze les:

WOI in Brugge:

2. Brugge in het begin van de oorlog – 3.4 De prijs van de bezetting – 4.1 Hoofdstad van het Marinagebied = oorlogsgebied – 4.6 Inkwartiering – 4.7 Ontspanning – 4.8 Doelwitten – 5.2 Dagelijks leven

WOI: Verhaal en plek:

1.2 Bombardementen – 1.8 Richard Fiedler

WERKVORMEN

1. De leerkracht vertelt aan de hand van concrete voorbeelden waarom we de Duitsers niet enkel als vijand en de geallieerden niet enkel als vriend kunnen beschouwen en dat zowel het Duitse als het geallieerde leger ten voordele van zichzelf grote propagandacampagnes voeren tijdens WOI.
2. De leerlingen ontdekken aan de hand van voorbeelden hoe deze propaganda gevoerd werd en hoe Duitsers en geallieerden via deze campagnes de publieke opinie probeerden te beïnvloeden.
3. Door zelf een promo-campagne te bedenken (voor een fictieve kandidaat-directeur voor jullie school) ontdekken ze hoe campagne voeren in de praktijk werkt.

MATERIAAL

- ◆ Print de foto van de Duitse soldaat die eten geeft aan Brugse kinderen en de foto van het bombardement in de Balsemboomstraat (zie bijlage 1) af of voorzie dat je ze kan tonen via een computerscherm of projectie.
- ◆ Print de fiches met informatie over de beide kandidaten voor de directeursverkiezing (zie bijlage 2) elk twee keer.
- ◆ Voorzie materiaal om ontwerpen voor propaganda-affiches te maken: grote vellen papier, potloden, stiften, ...

LESVERLOOP

Inleiding

- ◆ Geef een korte algemene inleiding op het ontstaan van WOI (zie hoofdstuk WOI algemeen) of laat de kinderen naar dit filmpje kijken: <http://www.hetklokhuis.nl/algemeen/Het%20Klokhuis%20maakt%20geschiedenis/Eerste+Wereldoorlog>. Voor deze les is het belangrijk dat de leerlingen weten dat er twee strijdende partijen waren: de centralen (= Duitsland met als belangrijkste bondgenoten Oostenrijk-Hongarije, Bulgarije en het Ottomaanse rijk/Turkije) en de geallieerden (= het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Ierland met als belangrijkste bondgenoten Frankrijk en Rusland).
- ◆ Vertel dat de oorlog zich niet enkel heeft afgespeeld in de loopgraven aan het front, maar dat ook veel steden waaronder Brugge door de Duitse bezetters werden ingenomen tijdens de oorlog. Als hoofdstad van het Marinegebied was Brugge belangrijk voor de Duitsers. Vanuit de havens van Brugge en Zeebrugge voerden de Duitse Marinesoldaten met oorlogsschepen en duikboten aanvallen op en onder water uit tegen de geallieerde troepen. Bekijk eventueel ter illustratie dit filmpje waarmee Brugge de Eerste Wereldoorlog herdenkt en waarin deze thema's aangekaart worden: <https://www.youtube.com/watch?v=IsBtGb-gvOw>
- ◆ Als we aan de Eerste Wereldoorlog denken, zien we de Duitsers meestal als 'vijand' en de geallieerden als 'vriend'. Het Duitse keizerrijk heeft inderdaad het Koninkrijk België aangevallen en de geallieerden hebben samen met ons gevochten om de Duitsers te verslaan. Toch is het een beetje te eenvoudig om de Duitsers enkel als 'vijand' en de geallieerden enkel als 'vriend' te beschouwen. In deze les gaan we zien dat de werkelijkheid helemaal niet zo zwart-wit was en dat zowel de geallieerden als de Duitsers de publieke opinie probeerden te beïnvloeden door zichzelf in 'reclamecampagnes' van hun beste kant te laten zien en de andere partij 'zwart' te maken.

Redenen waarom we de Duitsers niet alleen als 'vijand' kunnen beschouwen

- ◆ De Eerste Wereldoorlog is een oorlog tussen staten en tussen legers, maar niet tussen burgers. De Duitse en de Belgische bevolking zijn dus eigenlijk geen vijanden van elkaar. Voor de Eerste Wereldoorlog was er ook geen anti-Duitse sfeer in België. Er werd zelfs opgekeken naar het grote en machtige Duitsland.
- ◆ De Duitse bevolking en het Duitse leger lijdt evenveel onder de oorlog als de Belgen. De Duitse soldaten laten ook hun familie achter in hun vaderland en moeten in even zware omstandigheden vechten aan het front als de Belgische, Britse en Franse soldaten.
- ◆ Sommige Bruggelingen vertellen ook over de menslievende kant van de Duitse soldaten. Zo krijgen ze soms wel eens laarzen of jassen van hen, zodat het leer en de stof hergebruikt kan worden om schoenen en kleren te maken.
- ◆ De Duitsers zorgen voor extra inkomsten voor de Brugse bevolking. Om iets bij te verdienen baten sommige Brugse vrouwen in eigen woonkamer een café of een winkeltje uit waar vooral veel Duitse klanten komen.
- ◆ Soldaten van het landleger worden vaak naar andere plaatsen overgebracht om daar te gaan vechten. De Duitse Marinesoldaten in Brugge blijven vier jaar lang op dezelfde plek. Het is normaal dat ze een band met de bevolking krijgen. Bovendien lijken sommige Duitse dialecten op het Brugs, wat de verbondenheid versterkt. Tussen Duitsers en Bruggelingen ontstaan vriendschappen en zeker ook romances (trouwen was echter niet toegestaan door het Duitse bewind).

Redenen waarom we de geallieerden niet enkel als 'vriend' kunnen beschouwen

- ◆ Het Marinegebied waartoe Brugge behoort, wordt beschouwd als oorlogsgebied. Militaire gebouwen en strategische plekken in Brugge zijn vaak doelwit van de bombardementen van de geallieerden, die eigenlijk bevriende legers zijn voor de Bruggelingen. In het begin van de oorlog kijken de Bruggelingen nog met sympathie naar die 'bevriende' vliegtuigen met bommen, maar na de vele bombardementen wordt dat moeilijker. In totaal vallen zesduizend bommen op de stad. Helaas missen verschillende bommen hun doel, waardoor vele burgers gewond raken of gedood worden.
- ◆ Vooral vanaf 1917 worden de bombardementen veel talrijker. In totaal komen 123 inwoners om, 243 raken gewond, 126 huizen worden vernield en 418 huizen beschadigd.
- ◆ Bij een bombardement in Zeebrugge door de geallieerden wordt de kerk geraakt tijdens een misviering. Daarbij vallen veel burgerslachtoffers. In Zeebrugge en in Assebroek worden ook scholen bij een bombardement geraakt en schoolgaande kinderen worden het slachtoffer.

Elke partij voert propaganda voor zichzelf en probeert de anderen slechter voor te stellen dan ze zijn

Zowel het Duitse als het geallieerde leger voeren ten voordele van zichzelf grote propagandacampagnes. Met die campagnes willen ze tonen hoe goed ze zelf zijn en hoe slecht de tegenpartij. Met foto's en artikels die ze onder de Brugse bevolking verspreiden, zetten de strijdende partijen hun eigen kwaliteiten in de verf en stellen ze de misdaden die de anderen begaan gruwelijker voor dan in de realiteit. Door op een verschillende manier te berichten over bepaalde gebeurtenissen trachten zowel de Duitsers als de geallieerden de mensen van hun eigen gelijk te overtuigen en de Bruggelingen te beïnvloeden.

- ◆ Toon de foto met de Duitse soldaat die eten geeft aan Brugse kinderen (zie bijlage). Dit is een voorbeeld van een foto die de Duitsers verspreiden om te tonen dat zij in de realiteit niet zo'n 'monsters' waren als soms wordt voorgesteld.

- ◆ Toon de foto van het bombardement in de Balsemboomstraat (zie bijlage). Dit is een voorbeeld van een foto die de Duitsers verspreiden om te tonen hoe erg de gevolgen zijn van de bombardementen die de 'bevriende' geallieerden op Brugge uitvoeren.
- ◆ Dezelfde gebeurtenissen (de bombardementen op de stad Brugge) worden door de Britten en de Duitsers op een andere manier voorgesteld. De Britten zeggen dat de Britse vliegeniers strijden voor de bevrijding van Brugge en de Bruggelingen. De Duitsers zeggen dat de Britse bommen vooral veel Bruggelingen doden. (Vergelijk het met de uitspraak "Het glas is half vol of half leeg".)
- ◆ Op hun beurt dikken de geallieerden de verhalen over de 'gruweldaden' van de Duitsers en hun eigen 'heldendaden' nog aan. Zo schilderen de geallieerden de grote aanval die ze over zee op de haven van Zeebrugge uitvoeren (zie WOI:Verhaal en plek: 1.3 De raid op Zeebrugge) bijvoorbeeld eenzijdig af als een succesverhaal terwijl de verliezen bij de geallieerden in de werkelijkheid erg groot zijn: 270 doden en 400 gewonden. Aan de kant van de Duitsers zijn er 'slechts' 10 dodelijke slachtoffers en 16 gewonden te betreuren. Door vooral de heldhaftigheid van de Britten tijdens de aanval in de verf te zetten, worden de overige Britse soldaten aangemoedigd om dapper verder te strijden in de oorlog.

Link met vandaag

- ◆ In burgeroorlogen worden burgers die de dag voordien nog een goede vriend of buur van elkaar waren soms ineens tegen elkaar opgezet omdat ze bijvoorbeeld elk tot een andere religie, volk of stam behoren.
- ◆ Ook in de conflicten die vandaag de dag worden uitgevochten (Syrië, Oekraïne ...) wordt de 'vijand' vaak zeer ongenueanceerd als 'slecht' voorgesteld en proberen de verschillende strijdende partijen door middel van propaganda of eenzijdige berichtgeving de bevolking te beïnvloeden en te overtuigen van hun eigen grote gelijk.
- ◆ Niet enkel tijdens een oorlog, ook bij verkiezingen zien we dat (de kandidaten van) verschillende partijen zichzelf in hun campagne van hun beste kant laten zien en dat ze soms ook proberen om (de kandidaten van) de andere partijen op een negatieve manier voor te stellen. In de volgende opdracht gaan we zelf uitzoeken hoe dat in z'n werk gaat.

Zelf campagne voeren

- ◆ Laat de leerlingen zich het volgende inbeelden: De directeur/directrice van jullie school gaat binnenkort met pensioen en er moet dus een nieuwe directeur/directrice gekozen worden. In de school zelf zijn er geen kandidaten voor deze job en men moet dus op zoek gaan naar mensen buiten de school. Na allerlei testen zijn er nog twee mogelijke kandidaten over, die volgens het selectiebureau evenwaardig zijn. De directeur/directrice die weggaat wil zijn/haar opvolger niet zelf aanduiden en vindt dat de kinderen en de leerkrachten dit moeten doen. Over twee weken vinden de verkiezingen plaats.
- ◆ Elk van de kandidaten wil zoveel mogelijk leerlingen en leerkrachten overtuigen om op hem/haar te stemmen en heeft daarvoor een campagneteam achter zich, waarin de oudste leerlingen van de school zitten (jullie dus).
- ◆ Verdeel de klas in twee ongeveer gelijke groepen.
- ◆ De ene groep is het campagneteam voor de kandidate Elke Verstraete. De andere groep gaat campagne voeren voor Joris Martens.
- ◆ Elk campagneteam moet goede argumenten verzinnen waarom hun kandidaat de beste persoon is voor de job van directeur/directrice van de school, en de andere kandidaat niet.
- ◆ Elke groep krijgt een 'redactielokaal': enkele tafels waarrond ze samen kunnen gaan zitten.

- ◆ Elke groep krijgt twee fiches met informatie over beide kandidaten (zie bijlage). Deze informatie kunnen ze gebruiken als inspiratie voor ontwerpen voor verkiezingsaffiches (met beelden en slogans), waarmee ze de andere leerlingen en leerkrachten van de school willen overhalen om op hun kandidaat te stemmen (en hen eventueel ook te overtuigen dat de andere kandidaat minder goed is en dat ze daar dus zeker niet op moeten stemmen).
- ◆ Elke groep krijgt ook het materiaal dat ze nodig hebben om ontwerpen voor affiches te maken: grote vellen papier, potloden, stiften, eventueel een schaar en lijm ...

Bespreking

- ◆ De groepjes stellen hun ontwerpen voor affiches aan elkaar voor.
- ◆ Hoe hebben de groepjes de kwaliteiten van hun kandidaat in de verf gezet?
- ◆ Hebben ze in hun campagne ook de tegenkandidaat opgevoerd? Indien ja: op welke manier?
- ◆ Zijn er elementen/feiten uit de fiches van de kandidaten die bij het ene team als voordelig en bij het andere team als nadelig bestempeld worden?

DEZE LES VOOR ANDERE LEEFTIJDGROEPEN

- ◆ De werkvorm van deze les is ook geschikt voor de 1ste graad S.O. In het lesonderdeel 'Zelf campagne voeren' moeten het campagne-doel en de fiches van de kandidaten dan wel aangepast worden aan het gegeven dat het hier om een secundaire school gaat i.p.v. een lagere school.
- ◆ Tips om dit thema te behandelen met leerlingen uit de 2de en 3de graad van het S.O.:

Laat de leerlingen in kranten of op internet op zoek gaan naar tegenstrijdige berichtgeving over actuele conflicten vanuit de standpunten van de verschillende strijdende partijen.

Worden sommige gebeurtenissen door verschillende partijen op verschillende manieren belicht? Wie schildert wie als vriend of vijand af en op welke manier gebeurt dit?

Trek het thema vriend/vijand en propaganda/censuur verder open aan de hand van volgende vragen:

- Welke rol spelen de media in het al dan niet verspreiden van 'gekleurde' berichtgeving?
- Hoe zit het met de verregaande censuur die bepaalde regimes (vb. China, Noord-Korea ...) doorvoeren zodat de bevolking enkel hun eigen versie van de feiten te horen krijgt? Wat is de mening van de leerlingen hierover?
- Vergelijk het werk van propagandadiensten tijdens een oorlog met het lobbywerk van belangrijke groepen.
- Hoe zit het met onszelf? Delen wij medemensen ook niet vaak al snel op in 'vriend' of 'vijand' en beoordelen we hun enkel vanuit dat denkkader?
- Verband tussen promo- en lastercampagnes op sociale media vandaag en propaganda.

BIJLAGE I:

PROPAGANDAFOTO'S

Stadsarchief Brugge - www.beeldbankbrugge.be - FO/A08149

Stadsarchief Brugge - www.beeldbombrugge.be - ALB/43/076

BIJLAGE 2:

INFOCHES KANDIDATEN DIRTECTEURSVERKIEZING

ELKE VERSTRAETE

Geslacht: vrouwelijk

Leeftijd: 40 jaar

Burgerlijke stand: gehuwd met Pieter Maes

Kinderen: Bram (12 jaar) en Lise (14 jaar)

Woonplaats: Brugge (Assebroek)

Hobby's: tekenen en schilderen, musea bezoeken, op reis gaan, muurklimmen

Ervaring:

Elke gaf 9 jaar les in een lagere school in Brugge: 3 jaar in het 2de leerjaar - 2 jaar in het 5de leerjaar en 4 jaar in het 6de leerjaar.

Daarna was ze nog 4 jaar werkzaam als zorgleerkracht/zorgcoördinator en beleidsondersteuner in een andere lagere school in Brugge, waar ze kinderen met leermoeilijkheden begeleidde en de andere leerkrachten coachte.

Extra informatie:

Na haar studies voor leerkracht ging Elke eerst 1 jaar op reis naar Zuid-Amerika, waar ze onder andere enkele maanden vrijwilligerswerk heeft gedaan in een tehuis voor weeskinderen.

Elkes man heeft een drukke job waarvoor hij vaak lange dagen werkt en veel naar het buitenland moet reizen. Nadat ze haar tweede kind kreeg is Elke dan ook 3 jaar thuisgebleven (ouderschapsverlof) om voor haar kinderen te zorgen.

JORIS MARTENS

Geslacht: mannelijk

Leeftijd: 38 jaar

Burgerlijke stand: gescheiden – 5 jaar samenwonend met nieuwe partner

Kinderen

uit huwelijk: Jana (13 jaar) en Seppe (10 jaar) . Deze kinderen wonen de helft van de tijd bij Joris (co-ouderschap).

uit huidige relatie: Bas (3 jaar).

Daarnaast is er nog 1 kind van de huidige partner van Joris die ook de helft van de tijd bij hun woont: Joppe (9 jaar).

Woonplaats: Oostende

Hobby's: zeilen, fietsen, naar voetbalwedstrijden gaan kijken, vogels spotten

Ervaring:

Na zijn studies voor leerkracht heeft Joris eerst 6 jaar gewerkt als bediende in de zaak van zijn ouders. Daarna heeft hij gedurende 2 schooljaren tijdelijke vervangingsopdrachten als leerkracht in verschillende West-Vlaamse lagere scholen gedaan. Daarbij gaf hij 6 maanden les aan het 1ste leerjaar, 3 maanden aan het 5de leerjaar en 6 maanden (een keer 2 maanden en een keer 4 maanden) aan het 3de leerjaar.

Na zijn laatste tijdelijke opdracht kon Joris vast aan de slag in de school in Oostende waar hij al enkele interim-opdrachten had gedaan. Daar geeft hij nu al 8 jaar les aan leerlingen van het 2de leerjaar.

Ondertussen volgde hij een opleiding rond leiding geven.

Extra informatie:

Als oud-leider en -groepsleider van een groep zeescouts uit Oostende organiseert Joris nog elk jaar een quiz voor de leiding en de ouders. Joris is een fervente supporter van Club Brugge en gaat naar bijna elke thuiswedstrijd kijken.